

LIDERUL CREȘTIN CA ÎNVĂȚĂTOR AL COMUNITĂȚII

Lect. univ. dr. Timotei RUSU

*Institutul Teologic Baptist București, Romania
timoteicorinar@gmail.com*

ABSTRACT: The Christian leader as community teacher.

In the landscape of everyday individualism and extremism, religion plays an increasingly important role. But we are not talking about the dispersed, individual religious, but about the communal one. In such communities ethical, biblical values are transmitted. Responsible for their teaching are the spiritual leaders.

Keywords: *values, teacher, group, leader, community.*

Lumea în care trăim se bucură de un progres tehnologic fără precedent. Avem parte de mijloace de deplasare rapide, așa că distanțele sunt tot mai mici. Avem dispozitive de comunicare audio și video, astfel că putem să întâlnim oameni de pe orice meridian în timp real. Avem dispozitive conectate prin internet la milioane de situri, la sute de biblioteci, astfel că volumul de informație la care avem acces este mult mai mare decât timpul fizic de a le putea studia. Cu toate acestea, nivelul de cunoștință acumulat este mult sub nivelul așteptat.

Când ne raportăm la partea etică a ființei umane și a societății în întregul ei¹, nevoia de înțelepciune, adică de informație aplicată, este enormă. În urmă cu mai bine de 2500 de ani, Dumnezeu punea un diagnostic trist poporului Său, poporul evreu: *Poporul Meu piere din lipsă de cunoștință.* (Osea 4:6) Și cum se manifestă acest diagnostic? Răspunsul îl găsim în același context, prezentat chiar de Dumnezeu. *Ascultați cuvântul Domnului, copiii lui Israel, căci Domnul are o judecată cu locuitorii țării, pentru că nu este adevăr, nu este îndurare, nu este cunoștință de Dumnezeu în țară.* (Osea 4:1)

1 Ioan-Gheorghe Rotaru, "Aspects of Biblical Philosophy on the Development of World Civilizations", *Scientia Moralitas. International Journal of Multidisciplinary Research* 8 (2023), nr.1, pp. 62-79.

Oare s-a schimbat cu ceva această boală în contextul progresului de care ne bucurăm? Este oare adevărul respectat sau, mai degrabă, adevărul este pervertit și relativizat? Este oare îndurare, toleranță, înțelegere, respect sau mai degrabă intoleranță și ură? Nu cumva sunt probleme care se transmit din generație în generație, dar în forme mai rafinate? Răspunsul este evident.

Teoretic, gradul de cunoaștere a crescut: auzim mai mult, vedem mai mult și ne mândrim că știm mai mult. Dar oare este așa? Dacă s-ar face un studiu cu privire la nivelul de cunoștințe legate de persoana, caracterul și valorile lui Dumnezeu, am descoperi că majoritatea credincioșilor sunt sub nivelul pretențiilor pe care le au. Iar Scriptura, cartea de căpătâi pentru creștini, nu se bucură de atenția pe care o merită. Mulți își conduc viața după un fel de tradiție orală, în care oamenii își împărtășesc generos ignoranța sau frânturile de adevăr pe care le-au auzit la a nu știu câta mână.

Problema devine mai acută cu fiecare generație care vine și care pierde tot mai mult din fondul de cunoaștere biblică. Mai sunt ei oare conectați la Cuvânt în epoca imaginii și a internetului? Informațiile cu care operează credincioșii mai sunt oare adevăratele Cuvinte ale lui Dumnezeu sau primează mai degrabă replicile unor actori vestiți. Oare valorile din inimile tinerilor sunt valorile lui Dumnezeu sau ale producătorilor de filme?

În Statele Unite ale Americii, țară recunoscută pentru procentajul mare de credincioși evanghelici, George Barna a făcut un sondaj în care a cerut oamenilor obișnuiți să califice drept adevărate sau false câteva afirmații religioase. Iată ce se credea în anul 1988²:

- Biblia învață că Dumnezeu îi ajută pe cei care se ajută singuri (81%);
- Nu are importanță ce credință religioasă urmezi pentru că toți învață aceeași lecție (38%);
- Toți oamenii vor avea aceeași soartă după moarte, indiferent de credință lor (44%);
- Biblia învață că banii sunt rădăcina tuturor relelor (49%);
- Biblia nu este total exactă în ce învață (34%);
- Satana nu este o ființă vie, ci doar un simbol al răului (60%);

2 George Barna, *The Second Coming of the Church*, Nashville, Word Publishing, 1998, p. 21, în T.J. Addington, *High Impact Church Board*, Oakdale, SandBox Resources, 2007, p. 46

- Toți oamenii se roagă la același dumnezeu sau spirit, indiferent ce nume folosesc pentru acea ființă spirituală (53%);
- Toate religiile învață adevăruri la fel de valide (40%);
- Cea mai importantă slujbă în viață este să avem grijă de familie (56%);
- Oamenii sunt binecuvântați de Dumnezeu ca să se bucure de viață cât mai mult posibil (73%).

Nu este o situație prea încurajatoare, mai ales atunci când îi auzi pe credincioșii din biserici că trăiesc pe baza unei teologii folclorice, care nu are nimic în comun cu Scriptura.

Responsabilitatea învățării credincioșilor în comunități o poartă liderii comunităților.

Sydney Finkelstein, profesor de management la Tuck School of Business din Dartmouth, a studiat lideri de talie mondială de mai bine de un deceniu, căutând să afle ce îi diferențiază pe liderii excepționali. Finkelstein a descoperit că liderii performanți sunt mari învățători.³

Mediul de lucru complex de astăzi necesită ca liderii noștri să își îmbrățișeze și rolul de profesori, atât în medii formale, cât și în cele informale. Dezvoltarea condusă de lider ajută la stabilirea contextului de afaceri pentru angajați. Având lideri ca profesori, angajații sunt mai susceptibili de a deveni mai implicați în învățare, iar pentru generația în creștere din forța de muncă, coaching-ul nu este o opțiune, este o așteptare pe cale de a deveni o cerință.⁴

Aceeași idee o are și Ned Wasniewski atunci când vorbește despre lideri ca profesori: „Liderii trebuie să dobândească stăpânire în multe domenii și discipline, dar rolul lor nu se oprește aici. Rolul de profesor este o responsabilitate și o abilitate importantă pe care mulți lideri trebuie să le adopte pe măsură ce se străduiesc să devină mai eficienți.”⁵

3 Finkelstein, Sydney, “The Best Leaders Are Great Teachers”, *Harvard Business Review*, 2018. <https://hbr.org/2018/01/the-best-leaders-are-great-teachers>.

4 “How to Turn Your Busy Leaders into the Teachers They Need to Be - Harvard Business Publishing.” 2023. Harvard Business Publishing, January 23, 2023. <https://www.harvardbusiness.org/insight/how-to-turn-your-busy-leaders-into-the-teachers-they-needed-to-be/>.

5 Ned, Wasniewski. “Leaders as Teachers.” Mar 16, 2021. *Insight-Experience.com*. 2021. <https://www.insight-experience.com/blog/leaders-as-teachers/>.

Desigur, rolul de lider-profesor nu este înțeles în sensul lui clasic. El nu are neapărat o sală de clasă unde „studentii” lui să asculte o prelegere și să ia notițe. Acest lucru este frumos explicat de Finkelstein prin cuvintele:

Nu există o singură modalitate prin care liderii să predea. Ei pot antrena angajații sau pot participa la programe formale de mentorat. Ele pot ajuta la definirea inițiativelor de leadership, la predarea unui modul sau la conducerea discuțiilor. Ei pot lucra cu grupuri la proiecte de învățare prin acțiune. Ceea ce contează este că își folosesc profesorul interior pentru a-și consolida și dezvolta organizațiile.⁶

Când privim în Sfânta Scriptură, observăm clar că Dumnezeu a așezat persoanele în autoritate, cu responsabilitatea majoră de a învăța comunitatea pe care o slujesc.

Liderii sunt învățători

Din închisoarea Romei, apostolul Pavel scrie o serie de epistole bisericilor. El era interesat ca fiecare biserică să fie slujită corect, adică să i se dea o învățătură corectă. Bisericii din Efes îi spune că Isus Cristos este Capul bisericii și că El a dat niște „daruri” bisericii.

Și El a dat pe unii apostoli; pe alții, prooroci; pe alții, evangheliști; pe alții, păstori și învățători, pentru desăvârșirea sfinților, în vederea lucrării de slujire, pentru zidirea trupului lui Hristos, până vom ajunge toți la unitatea credinței și a cunoștinței Fiului lui Dumnezeu, la starea de om mare, la înălțimea staturii plinătății lui Hristos; ca să nu mai fim copii, plutind încoace și încolo, purtați de orice vânt de învățătură, prin viclenia oamenilor și prin șiretenia lor în mijloacele de amăgire; ci, credincioși adevărului, în dragoste, să creștem în toate privințele, ca să ajungem la Cel ce este Capul, Hristos (Efeseni 4:11-15).

Efeseni 4 este unul dintre pasajele care ne răspund la cel puțin la trei întrebări: cine sunt liderii bisericii? Ce trebuie să facă liderii în biserică? Când se poate vorbi despre succes în biserică? Versetul 11 prezintă patru categorii de slujbe: apostol, prooroc, evanghelist și păstor învățător. Fiecare din cele patru oficii implică folosirea primordială a Cuvântului în împlinirea mandatului.

6 How to Turn Your Busy Leaders into the Teachers They Need to Be - Harvard Business Publishing.” 2023. Harvard Business Publishing, January 23, 2023. <https://www.harvardbusiness.org/insight/how-to-turn-your-busy-leaders-into-the-teachers-they-needed-to-be/>.

Primele două oficii: apostol și prooroc pot fi ocupate de persoane care transmit un mesaj primit *nemijlocit* de la Dumnezeu; apostolul este unul care a fost cu Domnul Isus și este martor ocular, iar proorocul este unul care spune „așa vorbește Domnul”, nu din ce a auzit de la altul, ci direct de la Dumnezeu. Din acest punct de vedere aceste oficii sunt acum ocupate pentru că mesajul nemijlocit îl avem în Scriptură, la care nu mai adăugăm și nu mai scădem nimic.

Este frumos că tot apostolul Pavel ne asigură în Efeseni 2:20 că suntem „zidiți pe temelia apostolilor și proorocilor, piatra din capul unghiului fiind Isus Hristos.” Apostolii și proorocii, în sensul original, sunt la temelie și noi îi avem în Vechiul și Noul Testament. În sens generic, fiecare credincios este un apostol, un trimis al lui Dumnezeu, și un prooroc, unul care vorbește pentru Dumnezeu, dar nu aceștia sunt la temelia bisericii.

Celelalte două oficii sunt ocupate de evangheliști și păstori învățători. Aceștia sunt tot mesageri, dar ei folosesc revelația existentă pentru a transmite oamenilor voia lui Dumnezeu. Evangheliștii se adresează de obicei persoanelor care nu au luat decizia pocăinței și a credinței mântuitoare în Domnul Isus Hristos. Păstorii învățători transmit de obicei mesaje pentru cei credincioși prin care să îi ajute să crească spiritual, pentru a putea sluji fiecare în funcție de darul primit de la Dumnezeu.

Faptul că liderii sunt comunicatori ai Cuvântului lui Dumnezeu nu înseamnă neapărat că au un dar special de învățător, prin care îi fascinează pe toți cei care îl aud și electrizează mulțimile. În schimb, liderul este unul care iubește Cuvântul, cunoaște Cuvântul, studiază Cuvântul și, extrem de important, știe să folosească Cuvântul în relația cu oamenii. Una este să auzi pe un lider că spune „eu nu simt că am un dar special de învățător” și cu totul alta este să auzi un lider spiritual care spune „eu nu prea știu ce zice Dumnezeu în această privință”. Primul poate fi lider, al doilea, nicidecum!

Natura comunității

Domnul Isus înainte de a Se înălța a lăsat mandatul bisericii în cuvintele: *Duceți-vă și faceți ucenici din toate neamurile, botezându-i în Numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh. Și învățați-i să păzească tot ce v-am poruncit. Și iată că Eu sunt cu voi în toate zilele, până la sfârșitul veacului. Amin* (Matei 28:19-20). Aici se vorbește clar despre o activitate de învățare a oamenilor care să conducă la botez și apoi la o continuare a învățării celor botezați. Bi-

serica nu este o școală, dar învățarea este o activitate prin care funcționează biserica.

Liderii reali sunt învățători pentru că așa cere natura bisericii. Biserica este o comunitate a oamenilor care se dezvoltă spre maturitate, pe măsură ce adevărul este spus în dragoste și fiecare caută să se asemene cât mai mult cu Domnul Isus. Această creștere nu este instantanee, ci consumă timp, presupune perseverență, fiind un proces care începe cu liderii care învață Cuvântul lui Dumnezeu curat.

Cu alte cuvinte, liderul este mai eficient nu pe măsură ce are o autoritate, o putere sau o poziție mai puternică în biserică, ci în măsura în care a reușit să ajute membrii bisericii să ajungă mai maturi și mai implicați. Asta se va vedea prin unitatea lor, cunoștința lor, asemănarea cu Hristos și lipsa vulnerabilității prin respingerea ereziilor și a învățătorilor falși. La ce bun să ai declarații de viziune, de scop, strategie bine structurată, misiune clară, toate cu formulări ca la carte, dacă membrii sunt furați de orice noutate teologică de pe piață!

Forța învățării

Este greu să găsești un lider mare, care să nu fi iubit Cuvântul lui Dumnezeu și să nu îl fi folosit mereu. Începând cu Moise, Iosua, Ezra, Pavel... toți au fost oameni ai Cuvântului. Domnul Isus declară Tatălui, în rugăciunea Lui de dinaintea răstignirii, că le-a făcut un mare cadou ucenicilor: „Le-am dat *Cuvântul Tău*; și lumea i-a urât, pentru că ei nu sunt din lume, după cum Eu nu sunt din lume” (Ioan 17:14). Cuvântul lui Dumnezeu este puternic, este viu și lucrător, este adevărul, ..., este o comoară pe care niciun lider nu o poate ignora! Gary Bredfeldt afirmă că liderii învățători înțeleg că „funcția lor primordială este să creeze structuri organizaționale unde învățarea să fie intenționată, explicită și în centrul valorilor organizației”.⁷

Probabil că, privind la modurile în care oamenii sunt motivați astăzi, se poate combate ideea forței învățării. Azi oamenii sunt mai degrabă mișcați de forța banului, de recunoașterea unei poziții sau a puterii. Acest lucru este adevărat în organizațiile unde oamenii sunt angajați și liderul este cel de care depinde încadrarea lor.

7 Gary Bredfeldt, *Great Leader, Great Teacher, Recovering the Biblical Vision for Leadership*, Chicago, Moody Publishers, 2006, 25.

În biserică, conducerea este diferită. Aici nu există pârgھیile de motivare a unui patron sau a unui profesor: nu este catalog, stat de plată, prime și alte mijloace de stimulare sau de constrângere. În biserică avem Cuvântul lui Dumnezeu care lucrează, probabil nu așa de instantaneu ca „banul”, dar cu siguranță mai profund și de durată. Un om motivat de orice altceva decât de Duhul lui Dumnezeu prin Cuvântul lui Dumnezeu va fi o bombă care va exploda mai târziu. De câtă putere are nevoie cineva sau de câți bani? Nemulțumirea va crește și va trebui o doză mai mare. În schimb, un om motivat de Hristos va fi transformat spre mai bine și din ce în ce mai mult.

Modelul Noel Tichy

Noel M. Tichy, profesor la Michigan Business School și director la Global Leadership Partnership, prezintă patru niveluri de conducere⁸ și așază învățarea la cel mai înalt nivel:

Nivel înalt		Nivel înalt	
Profunzimea învățării	Nivelul de dedicare și înțelegere a tuturor celor implicați	Învăță-i	Volumul de timp necesar Capacitatea generațiilor viitoare de lideri
		Vinde-le	
		Spune-le	
		Poruncește-le	
Nivel scăzut		Nivel scăzut	

8 Noel M. Tichy, *The Cycle of Leadership* (Harper Business, 2004), p. 59, în Bredfeldt, p. 29.

La nivelul inferior liderii *poruncesc* urmașilor lor. Ei dau directive cu scopul de a porunci și de a controla comportamentul celor conduși. Lor nu li se spun prea multe despre scopul și viziunea din spatele poruncilor. Este abordarea care ia cel mai puțin timp, dar care se situează la valori minime referitor la nivelul de dedicare și de dezvoltare a altor lideri.

La următorul nivel liderii *spun* celor conduși ideile, viziunea și scopurile, dar ei se așteaptă ca acestea să fie adoptate și implementate fără mult consum de energie și timp.

Nivelul trei este ocupat de liderii care le *vând* celor conduși ideile prin faptul că le permit și lor să aibă o parte în procesul de schimbare. Este un mod de a motiva prin persuasiune.

La cel mai înalt nivel se află liderii care îi învață pe urmași conceptele importante, care să ofere o bază pentru acțiunile conștiente ale celor conduși. Încrederea este mare în acest context, de aceea și dedicarea și formarea liderilor este la valori maxime.

Atunci când cineva conduce la nivelul „poruncă”, oamenii, dacă vor face ce a poruncit, o vor face pentru lider sau pentru consecințele pe care le-ar aduce sfidarea poruncii. În acest caz, liderul devine motivația pentru ascultare. (De asemenea liderul devine dușmanul fericirii urmașului și cel pe care se va răzbuna.) Dacă liderii *învață*, pun „cauza” mai presus de persoana lor și atunci oamenii vor urma cauza, chiar dacă pot avea anumite probleme cu personalitatea liderului.

Păstorirea turmei

Una dintre imaginile cel mai des folosite de Scriptură pentru conducător este cel de păstor. În Vechiul Testament, Dumnezeu folosește acest termen și pentru liderii națiunii. David, folosește acest termen pentru liderul suprem, Dumnezeu. Psalmul probabil cel mai bine cunoscut, psalmul 23, este o cântare de slăvire și de prezentare a Păstorului Dumnezeu. Imaginea primordială a păstorului este una a hrănirii turmei: „El mă paște pe pășuni verzi și mă duce la ape de odihnă”. Apoi urmează celelalte atribuții ale păstorului: de a proteja, disciplina, a fi alături...

Domnul Isus se prezintă drept Păstorul cel Bun.

Isus le-a mai zis: „Adevărat, adevărat, vă spun că Eu sunt ușa oilor. Toți cei ce au venit înainte de Mine, sunt hoți și tâlhari; dar oile n-au ascultat de ei. Eu sunt Ușa. Dacă intră cineva prin Mine, va fi mântuit; va intra și

va ieși, și va găsi pășune. Hoțul nu vine decât să fure, să junghie și să prăpădească. Eu am venit ca oile să aibă viață, și s-o aibă din belșug. Eu sunt Păstorul cel bun. Păstorul cel bun își dă viața pentru oi. Dar cel plătit, care nu este păstor, și ale cărui oi nu sunt ale lui, când vede lupul venind, lasă oile și fuge; și lupul le răpește și le împrăștie. Cel plătit fuge, pentru că este plătit, și nu-i pasă de oi. Eu sunt Păstorul cel bun. Eu Îmi cunosc oile Mele, și ele Mă cunosc pe Mine, așa cum Mă cunoaște pe Mine Tatăl, și cum cunosc Eu pe Tatăl; și Eu Îmi dau viața pentru oile Mele. Mai am și alte oi, care nu sunt din staulul acesta; și pe acelea trebuie să le aduc. Ele vor asculta de glasul Meu, și va fi o turmă și un Păstor (Ioan 10:7-16)

Evreii se așteptau la un împărat, la un guvernator cu puteri divine, un vindecător, un făcător de minuni. Hristos însă se prezintă ca un păstor. Nu era imaginea cea mai elevată din vremea aceea, nici poziția care să îi aducă cea mai mare cinste. Nu era nevoie de școală multă pentru a fi cioban, nici de relații în locurile înalte, nici de finanțe. Un CV pe care apărea ocupația „păstor” nu era prea atractiv. Cu toate acestea, misiunea pe care o avea de îndeplinit Domnul Isus înainte de a-Și da viața pentru răscumpărarea omenirii era să fie Păstor.

În momentul în care Irod a tăiat capul lui Ioan Botezătorul, Domnul Isus era în deplină desfășurare a programului Său. După ce a încercat în patria Sa și nu a găsit credință, Domnul Isus a început să străbată satele învățând pe norod (Marcu 6:6). Ba mai mult, a trimis și ucenicii să facă misiune. Știrea morții lui Ioan și apoi înmormântarea lui i-au lăsat pe ucenici extenuați. Marcu descrie ce s-a întâmplat astfel:

Apostolii s-au adunat la Isus, și I-au spus tot ce făcuseră și tot ce învățaseră pe oameni. Isus le-a zis: „Veniți singuri la o parte, într-un loc pustiu, și odihniți-vă puțin.” Căci erau mulți care veneau și se duceau, și ei n-aveau vreme nici să mănânce. Au plecat, deci, cu corabia, ca să se ducă într-un loc pustiu, la o parte. Oamenii i-au văzut plecând, și i-au cunoscut; au alergat pe jos din toate cetățile, și au venit înaintea lor în locul în care se duceau ei. Când a ieșit din corabie, Isus a văzut mult norod; și I s-a făcut milă de ei, pentru că erau ca niște oi care n-aveau păstor; și a început să-i învețe multe lucruri (Marcu 6:30-34) (s.a.).

Numai un lider păstor⁹ vede o astfel de mulțime ca Domnul Isus, „o turmă fără păstor”. Și ce înseamnă asta? Domnul Isus ne arată că asta

⁹ Ioan-Gheorghe Rotaru, “Trăiește și tu după modelul lui Iisus Hristos!”, *Argeșul orthodox*, XI, 2012, nr. 562, p. 5.

înseamnă a renunța la tine însuși, la a te odihni și a împlini cea mai importantă nevoie din viața oamenilor – nevoia de învățatură. Este adevărat că la sfârșitul zilei le-a împlinit și nevoia lor de pâine, dar asta a fost o excepție, și numai după ce i-a învățat!

Bredfeldt sumarizează ideea despre conducerea Domnului Isus în cuvintele:

Isus a venit învățând. Metoda Lui de conducere a fost să adune în jurul Lui discipoli sau studenți și să-i învețe. El a învățat folosind pilde și metafore. El a învățat cu proverbe și întrebări. El a învățat folosind obiecte și demonstrații. El a învățat formal în Sinagogă și informal în piață, lângă fântână, lângă lac sau pe deal. Numirea cea mai populară a Domnului Isus a fost cea de *rabbi* – învățător. Clar, Isus nu a venit ca un lider ar unei firme, ci ca un învățător al cuvintelor care aduc viață. Învățătura și sacrificiul Lui I-au marcat conducerea.¹⁰

În lumea evanghelică termenul de păstor este folosit de multe ori cu o conotație de purtător de grijă, de om milos, care are darul încurajării și al mângâierii. De aici s-au format și expresiile de „vizite pastorale” sau „grija pastorală”. Este adevărat că a fi păstor înseamnă și grijă sau vizitare, dar, primordial, liderul este un învățător.

O pildă sau o imagine nu este de sine stătătoare, adică nu se poate construi o doctrină *numai* pe ea. Fiecare pildă ilustrează un adevăr în moduri foarte plastice, ușor de înțeles și de reținut. Biserica nu este *numai* o turmă de care trebuie să aibă grijă păstorul. Ea este un organism viu, în care mădularele îngrijesc unele de altele, este și o clădire, un popor, un teren, o mireasă... Este greșit să folosești o imagine în alt domeniu decât cel în care a fost spusă. Cred că este momentul să se înțeleagă că a fi păstor înseamnă în primul rând a fi învățător.

În concluzie, conducerea înseamnă răspundere, risc și responsabilitate. Aceasta trebuie neapărat să aibă latura învățării. Liderul este în primul rând un învățător. Tocmai de aceea Iacov avertizează: *Frații mei, să nu fiți mulți învățători, căci știți că vom primi o judecată mai aspră* (Iacov 3:1). Dumnezeu ia în serios învățarea, Cuvântul¹¹, și ar trebui să îl ia în serios

10 Gary Bredfeldt, *Great Leader, Great Teacher, Recovering the Biblical Vision for Leadership*, Moody Publishers, Chicago, 2006, 55.

11 Ioan-Gheorghe Rotaru, „Logosul și înțelepciunea”, în *Studii de istorie a filosofiei universale, Alexandru Boboc, N.I.Mariș (Eds.), XIII*, București, Editura Academiei Române, 2005, pp. 295-324.

fiecare lider. Ba mai mult, nu poți cere lui Dumnezeu să binecuvânteze cuvântul tău, dar El Își binecuvântă Cuvântul Lui!

Bibliografie:

- BIBLIA – Traducerea Cornilescu.
- ADDINGTON, T.J. *High Impact Church Board*, Oakdale, SandBox Resources, 2007.
- BARNA, George, *The Second Coming of the Church*, Nashville, Word Publishing, 1998.
- BREFDELDT, Gary, *Great Leader, Great Teacher, Recovering the Biblical Vision for Leadership*, Chicago, Moody Publishers, 2006.
- ROTARU, Ioan-Gheorghe, “Logosul și înțelepciunea”, în *Studii de istorie a filosofiei universale*, Alexandru Boboc, N.I.Mariș (Eds.), XIII, București, Editura Academiei Române, 2005, pp. 295-324.
- ROTARU, Ioan-Gheorghe, “Trăiește și tu după modelul lui Iisus Hristos!”, *Argeșul orthodox*, XI, 2012, nr. 562, p.5.
- ROTARU, Ioan-Gheorghe, “Aspects of Biblical Philosophy on the Development of World Civilizations”, *Scientia Moralitas. International Journal of Multidisciplinary Research* 8 (2023), nr. 1, pp. 62-79.
- SYDNEY, Finkelstein, “The Best Leaders Are Great Teachers.” *Harvard Business Review*. 2018. <https://hbr.org/2018/01/the-best-leaders-are-great-teachers>.
- TICHY, M, Noel, *The Cycle of Leadership*, Harper Business, 2004.
- WASNIEWSKI, Ned, “Leaders as Teachers.” Mar 16, 2021. *Insight-Experience.com*. 2021. <https://www.insight-experience.com/blog/leaders-as-teachers/>.

Webografie:

- “How to Turn Your Busy Leaders into the Teachers They Need to Be - Harvard Business Publishing.” 2023. Harvard Business Publishing. January 23, 2023. <https://www.harvardbusiness.org/insight/how-to-turn-your-busy-leaders-into-the-teachers-they-need-to-be/>.